

2. Гуренко Е. Г. Проблемы художественной интерпретации /Е. Г. Гуренко. – Новосибирск : Наука, 1992. – 256 с.

3. Жайворонок Н. Б. Музичне виконавство як феномен музичної культури / Н. Б. Жайворонок: Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. – К. : КНУКіМ. – 19 с.

4. Ільченко О. О. Народне оркестрове виконавство: аматорство і проблеми художності / О. О. Ільченко. – К. : КДК, 1994. – 116 с.

5. Каган М. С. Человеческая деятельность / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 328 с.

6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Наука, 1983. – 371 с.

7. Столович С. Л. Жизнь – творчество – человек. Функции творческой деятельности / С. Л. Столович. – М. : Политиздат, 1985. – 415 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бродський Геннадій Леонідович – заслужений працівник культури України, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: педагогічне керівництво оркестровими колективами, професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Сметана Сергій Олександрович – викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

УДК 78.03(477)

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ XX СТОЛІТТЯ

Валентина БЄЛІКОВА (Кривий Ріг)

Постановка проблеми. У ХХ та на межі ХХІ століть, коли в українській державі відбуваються значні соціальні, економічні та політичні перетворення, наша національна культура (музична також) розглядається й аналізується сучасними вченими різних наукових напрямків (філософами, істориками, естетиками, культурологами, мистецтвознавцями) як складна і цілісна система, що здатна відтворити духовний світ українського народу. Враховуючи це розвиток української музичної культури доцільно розглядати в контексті функціонування цілісної системи української культури як такої.

Аналіз досліджень і публікацій. Так сталося, що вивчення та встановлення періодизації української культури як такої довгий час було предметом дослідження переважно філософів та істориків (М. М. Закович, І. А. Зязюн, А. С. Канарский, С. О. Черепанова та інші). У контексті мистецтвознавчих, культурологічних наукових досліджень такі розвідки ще й досі не отримали свого остаточного висновку, що зумовлює актуальність обраної нами теми та вибір підходів у вирішенні поставлених задач.

Гадаємо, останнє має свою рацію. Воно пов'язане з історичним існуванням української державності, яка тільки протягом попереднього ХХ століття мала неоднозначні соціальні, економічні та політичні зміни. Вказані змінні зрушення впливали на формування й розвиток української культури

(музичної культури також) як цілісної складної системи так необхідної для прогресивного розвитку людської спільноти України і всього світового співтовариства.

Враховуючи сказане, **мета** пропонованої роботи передбачає розкрити розвиток української музичної культури у ХХ столітті.

Представлена робота є продовженням суджень про періодизацію розвитку української музичної культури. Висвітлення першого-четвертого періодів розвитку української музичної культури подано у журналі «European Applied Sciencess». – № 8. – 2014. – С. 49.

Огляд п'ятого періоду розвитку української музичної культури представлений у журналі «Імідж сучасного педагога. Престиж вищої школи». – № 5 (144). – 2014. – С. 62–65.

У пропонованій роботі читач може ознайомитися з деякими шляхами розвитку української музичної культури у Шостому періоді, який вчені історики групи Г. Л. Кобко пов'язують з перших років та до кінця 80-х років ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Звісно, що упродовж ХІХ ст. і початку ХХ ст. українська культура зробила значний крок уперед у своєму розвитку. Її зміст у попередній період пояснюється тим, що:

1) українська культура у своєму розвитку синтезувала світовий художній досвід попередніх епох;

2) численні засоби мистецького вислову досягли такої виразності, що зміст художніх творів (і музичних також) розкривався таким чином, що автори творів яскраво висвітлювали суспільству рішення багатьох етико-філософських, соціальних та художніх питань, які цікавили і хвилювали суспільство;

3) в арсеналі різних видів художньої творчості виникли такі художньо-естетичні утворення, що поставили українську культуру на рівень світових художніх цінностей.

Названі показники розвитку української культури попередніх часів зумовили її активну участь у багатогранному загальноєвропейському культурно-творчому процесі ХХ ст.

Мова йде про сформовану та розвинену систему існування жанрового розмаїття в літературі, образотворчому і музичному мистецтві, скульптурі; про цілісність загальнонаціонального культурного простору в країні; про наявність виданих творчих здобутків, що збагатили як свою національну так і європейську художню культуру в суспільстві (отримали поширення: українська народна пісня, гуцульське народне мистецтво, соціальний роман, імпресіоністична та експресіоністична новела ХХ ст., театральна майстерність тощо).

Соціально-економічні зрушення, політичні фактори, що були пов'язані з революційними, воєнними та післявоєнними подіями минулого століття суттєво впливали на усі процеси розвитку загальноукраїнської та музичної культури країни. Останнє зумовило розгляд культурно-творчих процесів даного періоду з урахуванням його розподілу на декілька підперіодів.

Перша чверть ХХ ст., не дивлячись на тяжкі роки переслідування й заборони пов'язаних з революційними вимогами та подіями громадянської війни, позначилась активізацією культурного життя в Україні. Відкриваються художні музеї, нові бібліотеки, архіви, мистецькі навчальні заклади.

У Києві, Львові, Одесі відкриваються дитячі музичні школи (ДМШ), що згодом стали спеціальними музичними школами, в яких навчалися особливо обдаровані діти протягом десяти років (наприклад, музична школа імені П. С. Столярського в Одесі).

У період 1917–1920 років на значно вищий рівень підноситься українська професійна музика. Її формували такі відомі у свій час композитори як М. Леонтович (1877–1921 рр.), С. Людкевич (1879–1979 рр.), К. Стеценко (1882–1922 рр.), Я. Степовий (1883–1921 рр.), творча діяльність яких проходила в один часовий вимір.

Розглядаючи творчий внесок М. Леонтовича, К. Стеценка та Я. Степового у розвиток музичної культури, необхідно відмітити те, що згадані композитори увійшли у світ Музики через пісню та хорове мистецтво. Усе своє життя вони збирали й обробляли українську народну пісню, що завжди користувалася великою популярністю серед народу. Можна сказати, що їх творча діяльність віддзеркалювала головну художню якість менталітету української нації – спів українського народу. Саме тому не є випадковістю й те, що кращі твори цих авторів увійшли в золотий фонд української професійної музики. Наприклад, хор М. Леонтовича «Льодолом», обробка К. Стеценка «Тече вода в синє море» на слова Т. Шевченка.

М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий поповнили музичну бібліотеку країни кращими романсами для голосу й фортепіано, піснями для мішаного хорового колективу, збірками хорових пісень для дитячого колективу, обробками революційних пісень. Сказане підтверджують обробки українських народних пісень М. Леонтовича «Мала мати одну дочку», «За городом качки пливуть», романс К. Стеценка на слова Лесі Українки «Хотіла б я піснею стати», музика композитора до поеми Т. Шевченка «Гайдамаки», опери та романси Я. Степового на слова Івана Франка «Земле моя», «У долині село лежить». У Леонтовича є обробки революційних пісень «Інтернаціонал», «Молода гвардія».

У 30-ті роки ХХ ст. виникають нові театральні приміщення й театральні колективи. Так, у Києві був відкритий музично-драматичний театр (1919 р.), у Харкові театр опери та балету (1925 р.). У наступні роки музичні театри відкриваються у Києві та Одесі (обидва у 1926 р.), а пізніше аналогічні театри виникають у Полтаві (1928 р.), Вінниці (1929 р.), Дніпропетровську (1931 р.), Донецьку (1941 р.).

Висвітлюючи розвиток музичної культури в країні у 30-ті роки минулого століття, не можна не сказати про організацію Спільки композиторів України, діяльність якої здійснювалась у кількох напрямках. Головним було розширення та активізація культурно-мистецької роботи усіх членів музичної організації: композиторів, виконавців, музикознавців, працівників видавничої справи та музичних бібліотек. Активізувалась діяльність союзу композиторів в багатьох інших містах країни: Ужгороді, Львові, Сумах, Вінниці, Одесі, Харкові, Дніпропетровську, Донецьку.

Наступний підперіод у суспільному та культурному житті України позначений

великими суперечностями, трагічними подіями, породженими сталінською диктатурою. Наслідки революційних подій, громадянської війни та років Великої вітчизняної війни (1941–1945 рр.) привели до величезних втрат: загинули тисячі активних і талановитих людей, високопрофесійних майстрів музичної справи; ліквідовані численні наукові інституції, творчі колективи (хорові, оркестрові); вимушені були згорнути свою діяльність провідні музичні заклади країни; процес існування та розвитку музичної культури був значно уповільнений.

Говорячи про воєнні роки, необхідно відмітити, що для багатьох діячів музичної культури воєнні роки стали роками високого морального і творчого піднесення та відповідальності. Музичні виступи на воєнних фронтах й у госпіталях допомагали відтворити перед бійцями подих домівки та довгоочікуваної мрії про зустріч з дорогими серцю батьками, рідними, друзями.

Значного поширення в роки війни отримала масова пісня. Будучи утвореною для значної кількості людей, словесний текст пісні так чи інакше був призначений наче кожній людині окремо, що й робило виконання масової пісні доступною, легко запам'ятовуваною, дієвою, любимою багатьох солдат.

Другий підперіод шостого періоду припадає на роки Великої вітчизняної війни, що за словами доктора мистецтвознавства А. І. Мухи був «як поєднувальна, і як розмежовуюча перехідна ланка між першою та другою половинами ХХ століття» [2, с. 460].

Перемога у Великій вітчизняній війні 1941–1945 років по-особому символізувала перемогу соціально-політичного устрою життя українського суспільства, появу нового у життєдіяльності й самосвідомості українського народу, що було зумовлено народженням нових прогресивних сил в українському середовищі.

Під впливом тогочасних подій розширювалася ідейно-тематична насиченість музичних творів українських митців. Останнє позитивно впливало на появу нового образно-емоційного діапазону творів українських композиторів. Все частіше музиканти звертаються до образів і тем національної історії розвитку своєї країни, використовуючи кращі зразки рідного музичного фольклору. Наприклад, А. Штогаренко «Партизанські картини», Б. Лятошинський «Слов'янський концерт».

Значного розвитку у воєнні роки досягла лірична пісня з її щедрою і сердечною ліричністю, відвертістю, задушевністю. Значний розквіт ліричної пісні пов'язаний з

утворенням пісень П. Майбороди («Білі каштани», «Київський вальс») та І. Шамо («Києве мій», довгий час звуки цієї пісні були позивом Київської радіостанції).

Розвиток української музичної культури гальмувався перш за все економічними, організаційними, кадровими ускладненнями воєнного періоду. Але не дивлячись на всілякі перешкоди, українські композитори продовжували пошуки оригінального, найцікавішого відтворення воєнного часу, утворюючи нові музичні жанри, акордові сполучення та інструментальні співзвуччя, різнобарвні ритмічні та мелодичні лінії.

Серед музичних творів з новою тематикою необхідно назвати опери «Украдене щастя» Ю. Мейгуса, «Богдан Хмельницький» К. Данкевича, «Милана» Г. Майбороди, симфонію-кантату «Україно моя» А. Штогаренка та інші.

Аналізуючи музичну мову багатьох музичних творів композиторів даного періоду, можна говорити про поширення романтичних і неоромантичних традицій в українській музиці. Та не дивлячись на це, можна говорити й про те, що українська музична культура 50-х років ХХ ст. вже була на порозі переходу до якісно нового рівня у своєму розвитку.

Розглядаючи розвиток української музичної культури у ХХ ст., зазначимо, що музична культура країни складається не тільки з діяльності композиторів, які створюють музичні твори, музикантів-виконавців, які виконують музичний текст, а й людей, діяльність яких пов'язана із влаштуванням концертів, музичних конкурсів і фестивалів – людей, які працюють в галузі музичної педагогіки. Вони розповідають про той або інший музичний твір, вкладаючи в нього цікавий сюжет та необхідний емоційний настрій, нарешті навчають молодь грати на музичних інструментах, співати, диригувати тощо.

У контексті останнього, спираючись на дослідження доктора педагогічних наук В. Черкасова в галузі розвитку музичної педагогіки в Україні, зазначимо, що починаючи з 50-х років ХХ ст. перед українськими вченими-освітянами виникає питання підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів, які б майстерно могли б готувати широку слухачку аудиторію до сприйняття музичних творів. Адже музика здатна впливати на свідомість людини тільки тоді, коли музичні твори звучать. А широкою слухачкою аудиторією може бути шкільна, студентська аудиторія. То ж задача підготовки вчительських кадрів, які б могли навчати інших людей розуміти і сприймати музику була висунута самим життям.

Останнє привело до того, що незважаючи на слабку післявоєнну матеріально-технічну базу ВНЗ у педагогічних інститутах був введений спеціальний курс (факультативно) з музики і співів. Як підкреслює В. Черкасов, названий курс поступово був введений на різних факультетах: географічному, історичному, літературному та ін. [5, с. 45].

З 1957 року підготовкою вчителів музики і співів вже почали займатися педагогічні інститути Києва, Харкова, Львова, Ніжина, Запоріжжя, Херсона. А починаючи з 1964 р. по 1966 р. нові факультети були відкриті в таких містах України, як Вінниця, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільськ, Кіровоград, Кривий Ріг.

Починаючи з 70-х років на базі Київського державного педагогічного інституту ім. М. Горького був відкритий факультет підвищення кваліфікації для викладачів середніх та вищих навчальних закладів. Останнє давало можливість викладачам різних вузів країни обмінюватися своїм досвідом, новими методичними розробками, цікавими знахідками у проведенні навчально-виховної роботи.

Взагалі у 1960–1980 роках намітився значний зріст розвитку музичної культури в Україні. Достатньо сказати, що порівняно з довоєнними роками діяльність Спілки композиторів України у зазначений період значно поширюється. В музичних колах велику популярність отримують такі форми роботи, як: організація музичних фестивалів та конкурсів; проведення урочистих ювілейних та авторських концертів; влаштування тематичних музичних вечорів-зустрічей з відомими і популярними композиторами, музикантами-виконавцями.

Далеко за межами України стали відомі такі музичні форуми, як: Міжнародний фестиваль сучасної музики «Контрасти» (м. Львів), Міжнародний фестиваль «Київ Мюзік Фест» (м. Київ), «Музичні діалоги – Україна і світ бароко» (м. Київ) та інші.

За участю Спілки композиторів стали проводитися конгреси та науково-практичні конференції. Наприклад: «За світ без екстремізму та фашизму» (м. Київ), «Музично-історичні концепції у минулому і сучасності» (спільно з Національною музичною академією України ім. П. І. Чайковського, Ворзель), «Дні музичних композиторів Кракова», «Дні американських та українських музикантів» (м. Львів), «Музика та культура абсурду ХХ століття» (м. Суми), «Українсько-німецькі музичні зв'язки минулого і сьогодення» (за участю Інституту німецької музики на Сході, м. Київ) та інші.

Виконавці з інших країн світу почали брати участь у музичних Міжнародних

фестивалях, які проводилися в Україні. Останнє свідчило про високий професіоналізм та популярність українських музичних форумів. Мова йде про фестиваль «Віртуози», в якому брали участь Дж. Цонтакіс (США) та Ніколь Корільон (Канада).

З кожним роком діяльність музикантів, композиторів, викладачів музично-педагогічних факультетів все більше активізувалася у напрямку становлення музично-педагогічної науки. До цієї справи залучалися відомі вчені різних наукових дисциплін: естетики, мистецтвознавства, психології музичного сприйняття, художньої культури, загальної педагогіки (Л. Левчук, О. Костюк, О. Рудницька, О. Самойленко та ін.).

Значним кроком у формуванні музично-педагогічної наукової думки і музичної культури в країні було створення у 1996 році лабораторії естетичного виховання при Інституті проблем виховання АПН України, яку очолила Л. Масол. Починаючи з цього періоду (третього підперіоду розвитку музичної культури в Україні) з'являються численні науково-методичні розробки таких відомих в Україні вчених-освітян, як: Б. Бриліна, І. Гадалової, В. Дряпкі, Л. Коваль, Л. Масол, О. Михайличенка, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, В. Черкасова, О. Щолокової та інших.

Сучасний період розвитку української музичної культури розпочався від 24 серпня 1991 року. Після проголошення Акту незалежності України суспільство країни вперше здобуває можливість творити вільно як єдина національна спільнота. Останнє вплинуло на появу нових рис, нових характеристик, нового оптимізму в діяльності українського народу.

Висновки. Підводячи підсумки такого навіть часткового огляду розвитку української музичної культури у ХХ ст., можна відзначити, що видатні українські музиканти зберігали і, одночасно, активно поповнювали скарбницю золотого фонду світового музичного мистецтва.

Музична мова багатьох творів композиторів періоду, що розглядався, свідчить про поширення найрізноманітніших традицій та особливостей існуючих художніх напрямків. У період становлення української незалежності (яким є сьогодення), необхідно зазначити, що сьогодні народ України дотримується нового погляду на розвиток вітчизняної історії. Цей погляд базується на об'єктивно-логічному й історичному аналізі тих подій, що мали місце упродовж усіх періодів розвитку української державності, її історії та культури.

Безліч вимушених підйомів й спадів, що мали місце в розвитку України, утворюють загальний рух формування української країни, народи якої бажать жити вільно, спокійно та активно у співдружності з багатьма країнами світу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Белікова В. В. Історія української музики: [навчальний посібник] / Валентина Венедиктівна Белікова; МОНМС України. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. – 372 с.
2. Історія української музики в 6 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського: Редкол. Г. А. Скрипник (голова) та інші / Ганна Аркадіївна Скрипник (голова) та інші. – К., 2004. – Т. 5; 1941-1948 рр. / М. В. Беляєва, Т. П. Булат, М. М. Гордійчук, М. П. Загайкевич та інші; Редкол. тому: А. І. Муха (відп. ред.) та інші. – 2004. – 504 с.
3. Музыкальный энциклопедический словарь / Гл. ред. Г. В. Келдыш. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.

4. Національна Спілка композиторів України. Довідник. – К.: Гроно, 2011. – 138 с.

5. Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.): [навчальний посібник] / Володимир Федорович Черкасов. – Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. – 380 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Белікова Валентина Венедиктівна – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ Криворізький національний університет, заслужений працівник культури України, член Спілки композиторів України.

Коло наукових інтересів: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

УДК 78.08:005.22(045)

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ «АНАЛІЗ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ» У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Наталія ІЛІНЦЬКА (Хмельницький)

Постановка проблеми. Оновлення професійної музично-педагогічної освіти сьогодні пов'язують з усвідомленням культури як форми буття і готовності фахівця відповідати її вимогам у нових соціальних умовах. Сучасні вимоги освіти вимагають від учителя музики активності, самоосвіти, самореалізації та постійного професійного зростання. Відомо, що культура формується всією системою навчання, в процесі якого особистість закріплює культурологічні знання і перетворює їх у переконання, норми і принципи діяльності. Постає питання про збільшення долі культурологічної спрямованості музично-педагогічної освіти як цінності, системи, процесу та її результату.

Підготовка педагогів за спеціальністю «Музичне мистецтво»* будується на основі синтезу педагогіки, музичного мистецтва і мистецтва взагалі, що пронизує всі ланки і ступені навчально-виховного процесу. Значну питому вагу в змісті цієї освіти посідають заняття із спеціального музичного інструменту, диригування, теоретичних дисциплін, концертмейстерського класу, сольного співу. Але все більш очевидною є необхідність посилення підготовки теоретичних дисциплін, особливо аналізу музичних творів, яка є базою для аранжування,

диригування та інших музично-теоретичних дисциплін [4, с. 2].

У підготовці фахівців предмет «Аналіз музичних творів» займає одне з провідних місць. Цей курс допомагає підготувати спеціалістів, що знають та розуміють зміст музичних творів з основного музичного інструмента, орієнтуються у різних формах творів для диригування та вокалу, володіють засобами реалізації музично – виховного процесу та позакласної роботи, мають навички самостійної роботи з нотним матеріалом та музично – педагогічною літературою.

Аналіз досліджень та публікацій. У науковій літературі питання музичної форми розглядалися науковцями під різним кутом. Б. Яворський звертав увагу на організацію музичної мови, Б. Асаф'єв розробив концепцію інтонаційної природи музики, думки Є. Незанківського та В. Медушевського були направлені вивчення логіки та функціональності музичної форми. С. Шип у своєму посібнику адаптував музичну форму саме для музично-педагогічних закладів освіти. Однак розкриттю особливостей навчально-методичного забезпечення викладення курсу «Аналіз музичних творів» було приділено недостатньо уваги.